

К.О. Ковальчук
студ. IV курсу
спеціальність «Право»
Науковий керівник: д. ю. н., доц. Б.М. Орловський

ОСОБА ЗЛОЧИНЦЯ В НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНАХ: КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

Насильницька злочинність вже протягом століть є одним із найбільш розповсюджених різновидів злочинної діяльності. Адже вказані злочини посягають в першу чергу на життя і здоров'я особи, які згідно ст. 27 Конституції України є невід'ємними конституційними правами людини, що суворо охороняються законом. Тому аналіз особи насильницького злочинця має важливе значення у кримінологічній науці.

О.М. Гумін та С.В. Якимова зазначають, що саме суб'єктивна детермінованість особи насильницького злочинця, яка супроводжується «ворожою (до суспільства чи іншої особи) агресією» є сутнісною (головною) характеристикою насильницької злочинності, яка вирізняє її із поміж інших різновидів злочинності [2, с. 249].

Отже, для того щоб визначити характерні риси особи злочинця у насильницьких злочинах, а у подальшому проаналізувати кримінологічні складові у межах наявних статистичних даних, варто зрозуміти сутність суб'єкту злочину. Навіть у межах криміналістичного аспекту вивчення суб'єкта злочину А.П. Гель зазначає про необхідність отримання значущої інформації щодо біологічних, психологічних та соціальних властивостей, які є необхідними для ідентифікації особи [1, с. 4].

При загальній кримінологічній характеристиці насильницьких злочинів слід враховувати наступні критерії для аналізу:

1. Переважна частина тяжких насильницьких злочинів учиняється чоловіками, що відображає їх агресивний тип поведінки у якості реакції на подразники навколишнього середовища. Але на сучасному етапі спостерігається й поступова тенденція до зростання жіночої насильницької злочинності. Частіше за все дії жінок – це реакція у відповідь на протиправну або віктимну поведінку

потерпілих (знуцання над жінкою, нанесення їй побоїв, подружня зрада, алкоголізм тощо).

2. У загальній класифікації насильницьких злочинців виділяють тих, хто посягає: а) на життя і здоров'я особи; б) на майнову (корисливу) складову; в) на державну й громадську безпеку; г) на представників влади та службових осіб; д) з використання службових владних повноважень; е) на статеву свободу й недоторканність особи [3, с. 91–92].

3. Кримінальна активність насильницьких злочинців має певні вікові особливості: по умисних вбивствах за обтяжуючих обставин вона припадає на вікові групи 19–25 та 30–40 років; по «побутових» умисних вбивствах – 30–50 років; по тяжких тілесних ушкодженнях – 26–40 років.

4. У «побутових» умисних вбивствах для вікової групи 30–40 років у якості основних детермінант характерними є: алкогольне сп'яніння, сімейно-побутові сварки, судимість за аналогічні злочини тощо. В даному аспекті ми бачимо превалювання певних фонових явищ та кримінально-правових ознак на процес формування насильницької злочинної поведінки такої групи осіб.

5. Насильницька злочинність охоплює за своїм суб'єктивним складом й певну частку неповнолітніх злочинців. У середньому за останні роки, за даними кримінально-правової статистики, ними вчиняється до 200 умисних вбивств і понад 250 тяжких тілесних ушкоджень.

6. За структурою насильницької злочинності можна побачити найбільшу частку злочинів проти життя і здоров'я особи (59,3%), а також насильницько-корисливих злочинів проти власності (16,1%) [4, с. 122].

7. З точки наявності освіти можна побачити превалювання базової або базової спеціальної освіти у насильницьких злочинців. Очевидно, вища освіта та виховання значним чином впливають на формування правової культури законослухняної поведінки.

8. За соціальним станом і видом заняття серед насильницьких злочинців переважають групи робітників, працівників сільського господарства, працівників некваліфікованої праці (їх частка у структурі злочинців становить близько 40%). У структурі насильницьких

злочинців, особливо вбивць, досить незначну (малу) частку становлять кваліфіковані робітники, службовці, учні та вчителі.

9. Якщо проаналізувати такий показник, як сім'я можна виявити, що перебування у шлюбі не свідчить про те, що особа не вчинить насильницькі злочини, часто понад 50 % осіб, які їх здійснили перебували у шлюбі. Така насильницька агресивна спрямованість могла розвиватися зокрема й у межах сімейних побутових конфліктів.

10. З точки зору мотиваційного аспекту варто зазначити, що найбільша кількість злочинів учиняється під час сварок, які переходять у взаємні образи і бійки. При цьому основою криміногенної поведінки і злочинця, і потерпілого є побутові взаємовідносини, оскільки переважну більшість вбивств і тілесних ушкоджень, мордувань вчинено у квартирі, будинку, дворі, гуртожитку тощо. Ряд дослідників виділяють як ключову детермінанту насильницьких злочинів саме фізіологічні особливості, а також патології психічного розвитку особи. Мається на увазі так званий «ген агресивної поведінки», або «ген жорстокості» особи. Прихильники цієї теорії стверджують, що саме наявність подібної аномалії штовхає більшість людей до застосування насильства. З біологічної точки зору є й теорія про «ген воїна», який переважно міститься у ДНК осіб чоловічої статі та викликає у чоловіків бажання або ж необхідність застосування сили.

11. Близько 80 % таких злочинів учиняється у вечірні та нічні години, під час та після вживання спиртних напоїв, шляхом заподіяння потерпілому побоїв руками і ногами, побутовими предметами та іншими речами. Значна частина цих злочинів учиняється із застосуванням різної вогнепальної зброї, у тому числі й воєнного зразка, та вибухових речовин.

12. За порою року насильницька злочинність є значно більшою по кількості зареєстрованих випадків у літній період, в порівнянні із зимнім.

З урахуванням викладеного, за сукупністю отриманих у нашому дослідженні результатів можемо відзначити, що всебічний аналіз особи насильницького злочинця є вкрай важливим для забезпечення компетентної оцінки вчиненого нею кримінально-караного діяння та отримання достовірних статистичних даних,

що дозволяють здійснити індивідуальний прогноз результатів її насильницької поведінки. Особа насильницького злочинця містить у собі багато значущих даних, які є важливими для кримінологічної науки у питанні розробки ефективних засобів профілактики та запобігання насильницької злочинності.

Список використаної літератури

1. Гель А.П. Криміналістичний аспект дослідження особи засудженого до позбавлення волі : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Гель Андрій Павлович. Київ, 2002. 244 с.
2. Гумін О., Якимова С. Зміст поняття «насильницька злочинність». *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 9. С. 247–250.
3. Храмцов О.М. Щодо видів насильницьких злочинів. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2010. № 50. С. 86–93.
4. Шум С.С. Структура насильницької злочинності в Україні. *Право та державне управління*. 2021. № 1. С. 116–124.